
SKLEPI KONFERENCE O ENERGETSKI REVŠČINI NA STIČIŠČU EVROPSKEGA STEBRA SOCIALNIH PRAVIC IN EVROPSKEGA ZELENEGA DOGOVORA

1. UVOD

1.1 USTVARJANJE POLITIČNEGA ZAGONA O VPRAŠANJU ENERGETSKE REVŠČINE

Leta 2019 je več kot 35 milijonov Evropejcev dejalo, da si ne morejo privoščiti ustreznega ogrevanja domov, med pandemijo COVID-19 pa se je zaskrbljenost glede energetske revščine še povečala. Energetska revščina zadeva praktične življenjske razmere družin, žensk, mladih parov, otrok, starejših in zlasti najranljivejših gospodinjstev. To je zaskrbljujoč problem, ki povzroča resne človeške, socialne in finančne stroške ter ga morajo nosilci odločanja v EU nujno obravnavati. EU in njene države bi morale vzpostaviti politični diskurz in koalicijo, da bi odprava energetske revščine postala prednostna naloga EU, pri čemer bi postavili konkreten cilj povsem odpraviti energetske revščine v EU do leta 2030.

Zaradi ambicioznih podnebnih ciljev, ki si jih je postavila EU, bo treba prehod pospešiti na način, s katerim se bodo morda povečale neenakosti v zvezi z dostopom do energije v Evropi. Vključitev vprašanja energetske revščine kot prednostne naloge v akcijski načrt in diskurz evropskega zelenega dogovora, s čimer bi vodilo, naj nihče ne bo zapostavljen, dobilo oprijemljiv pomen, je ključna za oblikovanje soglasja glede ciljev.

Okrevanje po posledicah koronavirusne krize je poleg tega priložnost za preoblikovanje sistema, s katerim bi okrepili odpornost družbe EU in obravnavali temeljne vzroke za energetske revščine. Z naložbami bi bilo treba vzpostaviti evropsko gospodarstvo blaginje na podlagi temeljnih načel EU, tj. demokratičnih vrednot in pravne države, ki bi vključevalo varstvo človekovih in socialnih pravic, povečalo ekonomsko odpornost EU, se okrepilo ter omogočilo doseganje ciljev OZN za trajnostni razvoj, podnebne nevtralnosti in polnega izvajanja evropskega stebra socialnih pravic najpozneje do leta 2050. Boj proti energetske revščine je pomemben za vse našete cilje. Zmanjšanje števila ljudi, izpostavljenih tveganju revščine ali socialne izključenosti, za vsaj 15 milijonov je dejansko eden od treh krovnih ciljev, ki naj bi jih EU dosegla do leta 2030 v skladu z akcijskim načrtom za izvajanje evropskega stebra socialnih pravic. Energetske revščine je torej treba obravnavati v okviru ciljev trajnostnega razvoja, evropskega zelenega dogovora in akcijskega načrta za izvajanje evropskega stebra socialnih pravic, da bi se dosegli zeleni, gospodarski in socialni cilji.

1.2 POZIV K ŠIROKI POLITIČNI KOALICIJI

Energetske revščine bi bilo treba obravnavati na podlagi široke politične koalicije, ki bi obsegala vse tri institucije EU in evropsko organizirano civilno družbo. Izkoristiti bi bilo treba priložnost in pokazati, kako lahko EU z ukrepanjem pomaga nacionalnim vladam pri reševanju praktičnih problemov evropskih državljanov ter spodbuja solidarnost med državami članicami. Prihodnje slovensko predsedstvo in novi trio, ki mu bo sledil (Francija, Češka in Švedska), bi si morala zmanjševanje energetske revščine postaviti za prednostno nalogo. Pri opredelitvi in spremljanju energetske revščine v Evropi ter izvajanju ukrepov proti njej bi morale imeti ključno vlogo organizacije civilne družbe. EESO zato predlaga, da bi se vsako leto organizirala konferenca, na kateri bi se ocenil napredek pri tem, kako

se tri evropske institucije in organizirana civilna družba v tesnem sodelovanju borijo proti energetske revščini na evropski ravni.

Vrh v Portu, ki bo potekal 7. in 8. maja 2021, bo prva odlična priložnost, da vključitev energetske revščine v evropski steber socialnih pravic in njegov akcijski načrt dobi nov politični zagon ter da se okrepi socialna razsežnost evropskega zelenega dogovora.

Na podlagi rezultatov spletne konference o energetske revščini na stičišču evropskega stebra socialnih pravic in evropskega zelenega dogovora, ki jo je organiziral EESO 20. aprila 2021, so v teh sklepih opisani glavni izzivi in priporočila, ki so jih predstavili udeleženci konference.

2. VZPOSTAVITEV KROVNE STRATEGIJE, NACIONALNIH NAČRTOV IN FINANČNE PODPORE

Novi večletni finančni okvir in instrument za okrevanje NextGenerationEU bi bilo treba izkoristiti za boj proti energetske revščini v obdobju po pandemiji COVID-19. Z njima bi bilo treba zlasti podpreti obsežne naložbe EU v prenavo stavb, cenovno dostopna in energetske učinkovita socialna stanovanja ter projekte javnih stanovanj. Poleg tega bi lahko Kohezijski sklad in mehanizem za pravični prehod vključevala sredstva za regije in skupnosti, ki jih bo prehod na čisto energijo najbolj prizadel, na primer za zagotovitev, da bodo ponujene čiste in cenovno dostopne alternative sistemom daljinskega ogrevanja na premog. Komisija bi morala še naprej financirati projekte v zvezi z energetske revščino v okviru programov Obzorje Evropa in LIFE.

Države članice, ki v svojih nacionalnih energetske in podnebne načrtih (NEPN) niso sprejele zadostnih zavez glede ukrepanja proti energetske revščini, bi bilo treba spodbuditi k okrepitvi prizadevanj z jasnimi okviri spremljanja in ocenjevanja v skladu s priporočilom Komisije o energetske revščini. Vse države članice bi bilo treba spodbuditi, naj oblikujejo ustrezne ukrepe v skladu s svojimi dolgoročnimi strategijami za prenavo.

Države članice bi morale razviti nacionalne načrte in politike za izkoreninjenje energetske revščine, pri čemer bi morale povezati in uskladiti vse instrumente financiranja in politike. Nacionalni načrti za okrevanje in odpornost bodo odlična priložnost za vzpostavitev takšnih sinergij v obdobju po pandemiji COVID-19 in bi morali biti skladni z NEPN. Države članice bi lahko na primer v svoje načrte vključile ukrepe, kot sta oblikovanje nacionalnega sklada za ukrepe energetske učinkovitosti za gospodinjstva z nizkimi dohodki ter uvedba standardov učinkovitosti za nove in stare stavbe in minimalnih standardov kakovosti za najemniška stanovanja ali finančnih spodbud za prenavo, prilagojenih glede na dohodek gospodinjstva.

Organizacije civilne družbe bi morale imeti ključno vlogo pri opredelitvi, izvajanju in spremljanju teh politik na nacionalni ravni in ravni EU, pri čemer bi na podlagi svojega specifičnega znanja in vezi predlagale strukturne izboljšave regulativnega okvira.

3. ZAGOTOVITEV SKUPNEGA RAZUMEVANJA POJAVA

Energetske revščine je zapleteno vprašanje, ki zadeva številne vidike vsakdanjega življenja: ogrevanje, hlajenje, razsvetljavo, energijo za napajanje gospodinjstevskih aparatov, mobilnost itd. Da bi lahko usklajeno ukrepali na evropski, nacionalni in lokalni ravni, je potrebno skupno razumevanje vprašanja energetske revščine.

Države članice se morajo torej na podlagi predlogov Komisije dogovoriti o skupni opredelitvi energetske revščine na ravni EU, institucije in države članice EU pa morajo še naprej razvijati skupne

metrike in celovite kazalnike, da bodo oblikovalci evropskih, nacionalnih in lokalnih politik lahko razumeli energetske revščine in jo uskladili z izvajanjem ciljev trajnostnega razvoja. Pri teh bi bilo treba upoštevati ne le glavno vprašanje ogrevanja stavb, temveč tudi hlajenje in dostopnost prevoza.

Evropska komisija je izdala namenska priporočila o energetske revščini, ki so v pomoč pri ocenjevanju tega pojava na nacionalni in regionalni ravni ter ga vodijo, pa tudi o opredelitvi primerov dobre prakse.

4. IZKORENINJENJE ENERGETSKE REVŠČINE S POSEBNIM Poudarkom NA NAJranljivejših

Sistemi socialne zaščite so bili že pred pandemijo premalo financirani in so težko ustrezno podpirali ranljive prebivalce. S pandemijo so se razkrile in poglobile strukturne neenakosti in pomanjkljivosti, kar je nesorazmerno močno prizadelo najranljivejše. Pri tem ni nikakršna izjema energetska revščina, ki v evropski razviti družbi prizadene predvsem naslednje skupine: starejše, brezdomce, delavce z netipičnimi oblikami zaposlitve in samozaposlene, gospodinjstva z nizkimi prihodki, ženske, otroke v družinah z nizkimi dohodki, potujoče skupine (Travellers) in Rome, migrante ter prosilce za azil.

Da bi v teh skupinah odpravili energetske revščine, se predlagajo naslednji ukrepi:

4.1 PRAVICA DO ENERGIJE

Dostop do čiste in cenovno sprejemljive energije bi moral biti zagotovljen vsem, ne glede na dohodke, ter biti v skladu z 19. (pravica do ustreznega stanovanja) in 20. načelom (pravica do osnovnih storitev) evropskega stebra socialnih pravic priznan kot človekova in socialna pravica. Za to bi bilo treba uvesti prilagojeno neposredno dohodkovno podporo za gospodinjstva z nizkimi dohodki (npr. s socialnimi/znižanimi tarifami, posebnimi ogrevalnimi/stanovanjskimi dodatki ali dodatki k socialnovarstvenim prejemkom) in prepoved odklopa.

4.2 UKREPI NA RAVNI EU IN NACIONALNI RAVNI

- Boj proti energetske revščini bi bilo treba vključiti v vse pobude, namenjene najranljivejšim, zlasti v prihodnjo pobudo za cenovno dostopna stanovanja in platformo za sodelovanje proti brezdomstvu ter že sprejeto strategijo o pravicah invalidov za obdobje 2021–2030, strateški okvir EU za enakost, vključevanje in udeležbo Romov za obdobje 2020–2030 ter jamstvo za otroke.
- Pri vseh evropskih in nacionalnih politikah in predpisih za prehod na zeleno in brezogljično gospodarstvo v okviru zelenega dogovora ter pobudah, predvidenih v akcijskem načrtu za evropski steber socialnih pravic, bi bilo treba izvesti predhodno oceno socialnega in porazdelitvenega učinka ter s tem zagotoviti, da se zaradi njih ne bodo povečale neenakosti.
- Zaščita najranljivejših gospodinjstev bi morala biti prednostna naloga tudi pri prihodnji reviziji ustrezne energetske zakonodaje za zagotovitev, da energetske revni ne bodo več prisiljeni uporabljati fosilne plinske ali premogovne infrastrukture in jim ne bo treba kriti stroškov prehoda. Izraženi so bili pomisleki glede možnosti razširitve uporabe sistema EU za trgovanje z emisijami (ETS) na stavbe, saj bi to lahko za revna gospodinjstva pomenilo višje cene energije, višje najemnine in cenovno manj dostopna stanovanja. Koristno bi bilo oblikovati jasnejše sinergije med direktivo o energetske učinkovitosti, direktivo o energetske učinkovitosti stavb in direktivo o spodbujanju uporabe energije iz obnovljivih virov, da bi izboljšali prenove in obrate energije iz obnovljivih virov, s čimer bi sistemi ogrevanja in hlajenja 100-odstotno temeljili na energiji iz obnovljivih virov, ranljivi prebivalci pa bi dobili prednostni dostop do njih. Z revidirano direktivo o energetske učinkovitosti bi se lahko državam članicam namenila znatna proračunska sredstva za zagotavljanje, da bo energetske učinkovitost dostopna in na voljo tistim, ki živijo v najmanj učinkovitih stavbah v

Evropi, ter da bodo gospodinjstva z nizkimi dohodki dobila dostop do financiranja, prilagojenih shem in praktične pomoči. V posebnih programih za energetske učinkovitosti bi bilo treba prednostno obravnavati socialna stanovanja in stanovanjska združenja ter najemnike in lastnike stanovanj z nizkimi dohodki. Tudi pri prihodnji reviziji direktive o energetske učinkovitosti stavb bodo potrebni ambiciozni ukrepi, na primer določitev visokih standardov učinkovitosti za ogrevalno opremo in zagotovitev njene dostopnosti čim širšemu krogu ljudi.

- Z valom prenove se ne bi smele podpreti naložbe, ki bi povzročile večjo stanovanjsko izključenost skupin z nizkimi dohodki in ranljivih skupin. Države članice bi lahko jasno pozvali, naj spremljajo učinek prenove stavb na višino najemnin in njihovo zviševanje preprečujejo na primer z uvedbo zgornje meje zanje ali prepovedjo prisilnih izselitev. Vzpostaviti bi bilo mogoče regulativni okvir, s katerim bi omejili strmo rast cen nepremičnin in ohranili enako višino najemnin po prenovi.

4.3 UKREPI NA LOKALNI RAVNI

- Državljeni EU, zlasti tisti najranljivejši, potrebujejo posebne ukrepe in podporo, kot so točke „vse na enem mestu“, da bi lahko dobili nepristranske informacije o možnostih in financiranju prenove na lokalni ravni, s čimer bi se odpravljali temeljni vzroki energetske revščine. To bi bila celovita, nepristranska pobuda, ki bi lahko koristila odjemalcem na splošno. Da bi bila dostopna ranljivejšim gospodinjstvom, bi bilo treba zagotoviti posebne storitve ozaveščanja in vključevanja.
- Za uspešno doseganje ranljivih gospodinjstev je nujno treba okrepiti ukrepe na lokalni ravni. V zvezi s tem bi bilo treba spodbujati sinergije z obstoječimi pobudami, kot so Konvencija županov, pobuda za čisto energijo za otoke EU in platforma za premogovniške regije v prehodu ter novo Evropsko svetovalno vozlišče za energetske revščine, da bi se omogočila izmenjava dobre prakse ter zagotovile tehnične smernice ter spremljanje rezultatov in napredka. S tem naj bi tudi zagotovili, da se bodo evropska in nacionalna sredstva za ukrepe energetske učinkovitosti za gospodinjstva z nizkimi dohodki uspešno vlagala v lokalne akterje na občinski ravni. V zvezi s tem bi bilo treba vključiti organizacije civilne družbe, da bodo lahko prispevale k razvoju, izvajanju in spremljanju pobud.
- Odvisno od ciljne skupine bi bilo treba uporabljati tako posojila kot nepovratno pomoč, in sicer v čim večji meri prek majhnih bank, občin in regionalnih oblasti.
- S sinergijami med podjetji, ki proizvajajo ali distribuirajo energijo, lokalnimi oblastmi in organizacijami za pomoč najranljivejšim se lahko oblikujejo inovativne rešitve za odkrivanje prikritih ranljivosti in pomoč pri spremljanju porabe energije.

4.4 SODELOVANJE CIVILNE DRUŽBE

- Vlogo organizacij civilne družbe pri zagotavljanju neposredne pomoči najranljivejšim bi bilo treba okrepiti, in sicer tako kratkoročno kot dolgoročno. Njihovo vlogo pri omogočanju prenove stavbnega fonda EU bi bilo treba ustrezno priznati in podpreti.
- Ranljive skupine in organizacije, ki jih predstavljajo, bi bilo treba bolje in bolj vključiti v proces odločanja ter v oblikovanje in vrednotenje politik, vzpostavljenih za preprečevanje ali zmanjševanje energetske revščine, pa tudi v zakonsko urejanje energetske storitve.
- Da bi se zagotovila vključitev potreb najranljivejših skupin v evropski zeleni dogovor in podnebni pakt, nacionalne energetske in podnebne načrte ter nacionalne načrte za okrevanje in odpornost, je potreben reden strukturiran dialog z organizacijami civilne družbe.
- Organizacije civilne družbe bi lahko na podlagi svojih vezi z državljani in podjetji na lokalni ravni tudi prispevale k ozaveščanju, vzpostavljanju sinergij in partnerstev ter oprijemljivim predlogom politike, pri uvajanju katerih bi sodelovale s ciljno usmerjenimi ukrepi na mikroravni.

5. TROJNA ZMAGA ZA GOSPODARSKO OKREVANJE, PODNEBNO NEVTRALNOST IN EVROPSKE DRŽAVLJANE

Val prenove lahko znatno prispeva k podnebni nevtralnosti in gospodarskemu okrevanju EU ter spodbudi zaposlenost v gradbeništvu. Trg prenove je ključen del poslovanja številnih gradbenih malih in srednjih podjetij, ki predstavljajo več kot 90 % podjetij v gradbenem sektorju EU. Ker je val prenove usmerjen v projekte prenove tako posameznih stavb kot celih sosesk, bi si bilo treba pri javnih razpisih prizadevati za ponujanje priložnosti tako velikim kot malim in srednjim podjetjem.

Podjetja bi morala ustvarjati inovacije in razvijati ustrezne tehnologije ter ubrati globok in celovit pristop, pri katerem ne bi smela pozabiti na cenovno dostopnost. Raziskave in inovacije bi bilo treba podpreti s programi Evropske unije, ki vključujejo cilje izkoreninjenja energetske revščine.

Da bi se dosegel oprijemljiv učinek, je treba opredeliti jasne cilje in finančne spodbude, pri njih pa upoštevati različne vrste stavb in ekonomske zmogljivosti akterjev: prenoviti je treba vzhodnoevropske stavbe, zgrajene v sovjetski dobi, pa tudi stavbe, zgrajene v zahodnoevropskih mestih. Stavbni sektor je treba postaviti v središče prehoda, z valom prenove pa je treba zagotoviti poseben omejen mehanizem, ki bo usmerjen posebej na energetske revščine.

Ciljno usmerjene naložbe v energetske učinkovite stanovanjske in trajnostne stavbe ter instrumenti za njihovo financiranje lahko pozitivno vplivajo na gospodarstvo. Poleg tega je mogoče tudi stavbe same povezati v energetska omrežja, s čimer bi se lahko uporabljale kot energetska središča in objekti za shranjevanje energije.

Vlogo zasebnih podjetij pri boju proti energetske revščini bi bilo mogoče tudi bolje raziskati v zvezi z inovacijami ter ustvarjanjem orodij in tehnologij za energetske učinkovite materiale ter s sistemi vetrne energije in energije valovanja, pri čemer bi se po potrebi uporabilo financiranje EU.

Preusposabljanje in izpopolnjevanje delovne sile je bistvenega pomena, zlasti v okviru digitalnega prehoda. Poleg tega je izjemno pomembno povečati privlačnost gradbeništvu za mlade (npr. z dostojnimi plačami ter novimi, zelenimi in kakovostnimi delovnimi mesti na lokalni ravni). Med mlajšimi generacijami bi bilo treba ta novi val v sektorju in možna nova delovna mesta spodbujati z evropsko kampanjo, in sicer s programom Erasmus za prenovo za energetske učinkovitost do leta 2050.

6. NOVI NAČINI PROIZVODNJE ENERGIJE: DECENTRALIZIRANA PROIZVODNJA

Energetski prehod ni samo tehnološko vprašanje – je tudi izziv, ki je v bistvu socialen in političen. V energetski prehod je treba vključiti delavce, sindikate in odjemalce, kot so obljubili oblikovalci politik.

V evropskem energetskem sektorju poteka revolucija, katere cilj sta prehod na zelene in obnovljive oblike energije in oblikovanje energetske unije. Ta proces prinaša priložnost za razvoj novih načinov proizvodnje energije, pri katerih bi bili glavni akterji ljudje in ki lahko prispevajo k zmanjšanju energetske revščine.

EU in države članice lahko ta postopek pospešijo z zmanjšanjem pretirane birokracije in omogočanjem vlaganja širšemu krogu ljudi.

Z decentraliziranimi, obnovljivimi in digitaliziranimi oblikami oskrbe z energijo bi se lahko zmanjšalo onesnaževanje, regijam zagotovil gospodarski razvoj, izboljšala energetska učinkovitost stanovanj in zmanjšala energetska revščina.

V decentraliziranem sistemu lahko pri ustvarjanju vrednosti sodelujejo odjemalci kot aktivni odjemalci, energetske skupnosti državljanov, kmetje, mala in srednja podjetja ter občinska podjetja. Decentralizirani energetske sistemi so pomembna spodbuda za regionalni razvoj in lahko ustvarijo nova kakovostna in kvalificirana delovna mesta v regiji.

Pri razvoju teh projektov pa je pomembno zagotoviti, da se donos na socialen način ponovno vložijo v skupnost in lokalne storitve, ki lahko koristijo revnim.

Spodbujati bi bilo treba energetske skupnosti in zadruge, da bi državljani, vključno z najranljivejšimi, dobili dejavno vlogo pri proizvodnji čiste energije za lastne potrebe.
